

dóan : dlszök, jobbító stb. Végtere legkülönösebb 1836-ban az istenben boldogult *ts* és *tz* feltámasztása. —

Ellenben helybenhagyást érdemel az *a e*, és *s*-nek hiányjel nélküli íratása azon okokból, melylyeket minap a' Figyelmező is előterjesztett; 's némelly az academia által javaslatba hozott 's ez által 's az új írók' legtöbbjei által már gyakorlatba is vett mód, a' *meg*, *le*, *ki*, stb igehatározók' kapcsolása v. nem kapcsolása —, 's a' kis kezdő betűk' használása körül ott is, hol a' melléknév tulajdon névből származik, vagy a' főnév *valami nagyot*, *előkelőt* jelent. Bárá Szepeszy Ignác nem az effélékben kereste a' méltóságot 's fejezte ki a' tiszteletet.

Ha már most visszagondolunk azon időkre, midőn Verseghy köz borzadásunkra Káldi' bibliájának a' maga nyelvrendszeréhez képesti kiadását bátorzkodott ajánlani a' magyar nemzeti zsinatnak; most, hogy e' halhatatlan egyházi fejdelem' nagylelkűségéből 's fáradhatatlanságából a' szent könyvet nem csak szép és nemes, de főbb és *lényeges* formáiban hibátlan magyarsággal is bírhatjuk (az igék' kérdése Révai' rendszeréhez alkalmazott, kevés elvétésekkel, melylyeket a' *kiadó a' kötetek' végén gondosan megigazított*) nem lehet emlékezetét tisztelet 's hála nélkül nem áldanunk. 'S minek utána ő e' tetemes pompaművet roppant áldozatként a' magyar anyaszentegyház' oltárára letévén, kereskedésbe az alig is ment által, 's így egy újabb kiadás' szüksége a' hívek' lelki épülésére most sem szűnt meg: ref. buzgó ohajtása, hogy a' legközelebbi kiadásnak ne más mint ez szolgáljon alapúl, 's hogy az, mit szabályosság és izlés a' régin változtatott, megtartatvan, a' szükség nélküli eltérések, valamint a' fordítás- és nyelvheli elesuszamodások eligazítatván: a' jegyzések' összevonásával és gazdaságosb nyomtatási elintézésel egy olly cath. bibliánk keletkezzék, melly a' vallás' céljainak 's a' nagy közönség' szükségeinek egyiránt megfeleljen, szépsége mellett minél hibátlanabb, 's kényelmessége mellett minél jutalmasabb legyen. Melly munkának, hogy minél előbb hatalmas pártfogója, az átnézéssel megbizandó — talán ugyan ezen — férfiaknak erő 's állandó kedv jusson faxit Deus!

69.

193. Jegyzetek Csató önvédelmekre.

(Berekesztés.)

Az a' mint Csató a' Kritikai Lapok' alapítóit és íróit találgatja, igen mulatságos volt a' Kritikai Lapok' kiadojának, ki természetesen a' dolgokat legjobban tudhatja. Csató szerint tehát a' Kritikai Lapok' alapítói négyen voltak, Bajza, Schedek, Stettner és Vörösmarty, és miért? halljuk azt, hogy magunkat Csátón mulathassuk. Azért, mert Kazinczy egyik, Bajzához írt levelében (melly a' Krit. Lapok II. füzetében van kiadva) egy *kis körről beszél*, melly mindenben minden akar lenni 's Bajza az erre adott válaszbán azt mond-

ja: *hogy midőn Kazinczy a' kis körről beszél, Stettner, Schedel és Bajzát érti.* 'S ime ebből kell azután a' csatói, mindent kiburkászó logica szerint annak következni, hogy a' Kritikai Lapokat Stettner, Schedel, Bajza és még Vörösmarty is (kiről itt szó sem volt) alapíták. De hát honnan bizonyodik be az, hogy Kazinczy a' kis kör' személyeit találgatván, jól tapogatózik? és hogy Kazinczy, ki magát akkor megbántott résznek is érezte, a' Kritikai Lapok' titkaiból valamit tudott? Midőn Csató Bajzának Kazinczyhoz írt válaszából következést vont, miért nem tette magának ezen kérdést is: mi annak oka, hogy Bajza Stettner, Schedel és magát véli a' Kazinczy által értetteknek? Ha itt, szokása szerint, ismét el nem szeleskedte volna a' dolgot, fölületes ítéletével is kitalálta volna, hogy Bajza csak azt világosítja, mit Kazinczy' levelében talált; és hogy a' levelében mást nem találhatott, csak a' mi benne volt; és hogy a' Stettner, Schedel és maga neveit, kikre Kazinczy célzott, nem cserélhetette föl, például, Kisfaludy K., Kölcsey és Vitkovics' neveikkel, kikre nem célzott. Hiszen épen az a' kérdés, Kazinczy jól célzott-e, midőn Stettner, Schedel és Bajzát érti; Csató pedig ezeket bizonyosak gyanánt veszi 's abból akar valamit megmutatni, a' mi még maga is megmutatást vár. Ime, tisztelt olvasó, elhiszed már, hogy ebből a' Csatóból soha Schelling és Cousin nem válhatott volna, 's elhiszed azt is, hogy nem Csató volt az, ki a' puskaport feltalálta. — A' másik okoskodás pedig, melly szerint per inductionem, a' Kritikai Lapok' mind alapítóit, mind íróit ki akarná találni, csupán csak stilus-hasonlatosságon épül! De mi van a' világon ennél bizonytalanabb, kivált akkor, midőn az író rejtezni akar, midőn mindent elkövet, hogy meg ne ismerjék. Ki szépen és jól tud írni, tud nem szépen és nem jól is, mihelytt akar, 's meddig az ember azon pontra vergődött, hogy szépen és jól tudjon írni, addig a' stilus' sok fokain kellett keresztül mennie, 's ezen fokokat megismernie, 's az ilyen mindig meg fogja tudni tagadni a' maga stilusi sajátságait, valahányszor akarja; hogy pedig a' Kritikai Lapokban ügyes stilisták vannak, ezt, ha Csató tagadni fogja, ismét olly dolgot tagadand, mit maga is állított. Midőn ezen szegény alapokon épült szegény inductionit elmondá, azt veti utána: hogy kinek ezek nem elegendők a' Krit. Lapok' alapítói és fő fentartói' neveinek megtudására, *annak ész' tekintetéből legyen az úr isten irgalmas és kegyelmes!* Mi pedig arra kérjük istent, hogy annak legyen ész' tekintetében irgalmas és kegyelmes, kinek illy semmiségek elegendők valaminek csalhatatlan bebizonyítására. Egyébiránt ne higgyék az olvasók, hogy Csató ezen okoskodások' útján gondolja a' Kritikai Lapok' titkait tudni, oh nem! Ő a' Kritikai Lapok' kiadóját sokszor faggatta szóval egynek másnak fölfedezésére, de az, ígért szavát meg szokván tartani, nem fődözött fel semmit, hanem olly válaszokat adott, mellyek csak Csató' discretivum iudiciumát elégitették ki, Csató azonban ezeknek örült, mint a' fényes, de haszontalan kövecseket talált gyermek, 's most ezeket okoskodása és találgatásai' köpönyegébe

burkolva, adja valók gyanánt a' közönségnek. Gyermekek' játékán, kivált a' felnőtt gyermekeken, csak mosolygni lehet. Egyébiránt Bajza csak egy kis curiositásból és mulatság' okáért akarta tudni, micsoda titkait tudja Csató a' Krit. Lapoknak, mert ez nem igen tartozik a' mostani kérdésekre: de Csató kapva kapott Bajzának e' curiositásán, mert erről megint végetlent lehetett petyegni; pedig vajmi jó, ha üres hordó' kongatásával üthetünk zajt ott, hol kifogytunk mindenből, hol nem tudunk többé okosat mondani.

Mi azon elvet illeti, hogy „a' criticának általában véve kimélőnek kell lenni“, ez ellen talán nem szükség semmit mondani, ezt nevetni elég, mert ki nem tudja, hogy az általános kimélő bíró igazságtalan bíró? Bírói széken nincs helye a' kíméletnek, csak a' törvénynek, csak az igazságnak. Miért nem kíméli tehát az általános kimélést hirdető Csató Brassait, Dr. Balogh Józsefet 's másokat, kiket úton útfélen, dorongozni, pasquilizálni, kapanyelezni szokott? Lám a' praeclarus ovium custos!!!

Hogy Bajza József Csátót valaha a' magyar Kurirért beadott folyamodása' visszahúzására szolitotta volna fel, azon ígéret mellett, hogy így kieszközlendi neki a' 'Tudománytár' szerkesztőségét és a' segédjegyzői hivatalt az akademiánál, ez olly költemény ismét, melyet Csató soha sem fog bebizonyíthatni. — A' követ is megtudná, úgy mond Csató, a' *Szél-utczában mutatni (ha az árvíz el nem vitte volna)*, hol Bajza őt a' Kurir iránti folyamodás' visszavételére felszólítja. Mi pestiek tudjuk, hogy a' Szél-utcza' kövezetéből egyetlenegy követ sem vitt el az árvíz; ezen botránykő csak a' Csató' agyában volt, 's mivel ott volt, nem pedig az utczán, ez az oka, hogy ő illy nevezetes dolgot mert koholni. Valóban köveknek kell lenni, még a' szél-útczai gránitnál is keményebbeknek, olly fejekben, melyek szemérmet és szégyent nem ismernek. Valamint igaz, hogy az árvíz a' Szélutczából egy követ sem vitt el, úgy igaz az, hogy Bajza Csátónak olly nemtelen ajánlást soha sem tett. Volt valami azon dologból, mit Csató emleget; de épen az ellenkező. Neki, mint sokan tudják, több ízben mosolygott az életszerencse; de ő egyik szerencséjét a' másik után, példátlan könnyelműséggel eljátszogatta és többször igen mostoha körülmények közé jutott. Illy körülmények között volt ő azon időben is, melyet a' hírnöki Szemlében említ, 's ekkor szolitá meg Bajzát hogy „transigáljunk“ (saját szava), válaszszuk meg őt segédjegyzővé, 'Tudománytár' szerkesztőjévé, rendes taggá, szóval akármivé, hol fizetése leend, ő pedig visszaveszi a' Kurir iránti folyamodását. Bajza ezen megalacsonyító föltételt elutasítá, mennyire emlekezik ezen szavakkal; „Barátom, nekem csak egy voksom van, de ezen egyet sem adhatom Kegyedre biztosan, miután Kegyed igen hihetőleg Bécsbe fog Kurir' szerkesztőjenek menni, és idő közben az akademiát elhagyandja, melly esetre mi ismét ott lennénk hol most: segédjegyző nélkül. Nekünk állandó ember kell az akademiába, Kegyed pedig ma itt, holnap ott. A' Kurir' ügyét bizzuk jó

szerencsére; mert én alkuvásokra nem fogom voksomat lekötöni soha. Különbösen is nyíltan szeretek beszélni 's megmondom, hogy a' hol Kegyed Czuczorral fog éoncurrálni, ott én örökké Czuczorra adom voksomat tiszta meggyőződésből, mit Kegyed maga is természetesen fog találni. Az én voksom azonban csak egy levén, nem lehet eldöntő erejű: ha a' többség Kegvedet akarja, Kegyed lesz, ha nem, Czuczor. De végtére, igen illendő, hogy az academiai beneficiumok többek között osztassanak el; hogy Kegyed Tudománytár' szerkesztője legyen, annak én sem leszek ellene." A' választás úgy ütött ki, hogy Czuczor segédjegyző, Csató Tudománytár' szerkesztője lett: de mint a' következés mutatta, e' másodikra nézve szerencsétlenül, mert Csató nem volt Tudománytár' szerkesztőjének való: ő ezen szépen indult folyóiratot csak nem elbukásig vitte hanyagságaival.

A' 75. számi Szemleben Csató ismét a' sötétben tapogatózik, 's ismét — mint a' Kritikai Lapoknál láttuk — nem talál semmit. Azt akarná valamiképen kimutatni, „*hogy Vörösmarty és társai a' színház' utóbb volt igazgatóságával *) oppositiohba tevék magokat, 's a' daljáték és balet' (?) kirekesztésével egyedül a' szavaló színművek' gyarapításával és emelésével akarják az ingadozó pesti magyar színházat megerősíteni és fentartatni.*“ 'S miből találgatja ez a' finom combinatioju úr ezen dolgot? Abból, hogy Szentkirályi Móricz opera elleni fogalmakról beszélt és abból, mert, úgy mond, Vörösmarty egyik m. j. krónikai czikkelyében azt mondja: „*Nekünk, hogy színházunk valódiilag megkedveltessek, jeles eredeti vagy fordított színművekre van szükségünk.*“ De midőn V. (színmű' előadását bírálván) csak színműveket említ, kizárja-e szükségképen az opérát? vagy midőn Szentkirályi opera elleni fogalmakról ír, Vörösmartyt és társait kell-e szükségképen értenie? Valóban ide igen nagy harlequin-szökések keltenek, hogy az egymásból következés' lánczszeme látható legyen.

De jó a' legmulatságosabb példa arra, miként chamaeleonkodik ezen szemleirő, midőn meggondolatlan állításaival megszorul. Emlékezznek olvasóink, hogy egykor a' 49. számi Szemleben ez a' Csató ezt írta: „*tek. Szentkirályi Móricz úr **) mind azon tulajdonokkal bír, mellyek e' serdülő hazai művészintézetet (a' színházat) az erősödés és tökéletesedés' pályájára vezetni 's azon meg is tartani képesek, úgy annyira, hogy ha e' részbeni fáradozását a' kívánt siker nem koszorúzná, akkor ösztöntén és egyenesen ki kellene mondanunk (azaz: Csátónak!) hogy Pest egy hozzá illő magyar színházat még most fentartani nem képes.*“ Mi ennek egyszerű, elcsavarhatatlan értelme? Az, hogy Szentkirályi olly tulajdonokkal bír, mely-

*) A' választmányynyal, mellynek tanácskozásában Bajza még lemondása után is részt vett?

**) A' Szemle Rosty urat is említi: de ő soha nem volt, és soha nem akart igazgató lenni. Ő bizonyos dolgok' elintézésére volt megkérve az opera' ügyében, mellyeket dicsáretesen el is intézett.

lyek egyedül képesek egy Pesthez illő magyar színházat fenntartani; ha Szentkirályi^{a)} fáradozásai nem sikerülnek, ha igazgatása bukik, akkor buknia kell a' színháznak is, vagy ha még is fen tartaná magát, az nem lesz Pesthez illő színház. Miben van tehát a' Pesthez illő színház' fenmaradhatásának erős alapja? semmiben másban, mint Szentkirályi Móríczban; Szentkirályi Mórícz és egy Pesthez illő színház, vagy nem Szentkirályi Mórícz és egy Pesthez nem illő színház. Van-e ember, egy kis józan észszel, ki Csátó' szavait másként érthes-e? Így értvén, így magyarázván mi is azokat, azt kérdők a' Figyelmező 596. szeletén Csátótól: „Mivel bizonyítja Szentkirályi olly jártasságot, ügyességet, annyi studiumot a' színigazgatásban, hogy róla illy nagy dolgot lehessen előre már jósolni?“ 's kétségbe hoztuk, hogy volna egyes ember olyan, „kinek személyétől lehetne a' m. színház' megállhatását felfüggeszteni.“ Mit teszen erre a' szemleíró? egy értekezést tart tömérdek szóözönnel, mellynek kivonata ez: hogy ő nem *személyes* tulajdonait, hanem *azon tulajdonságát érti Szentkirályinak, mi szerint ő az igazgatásban a' nemességet képviseli.* T. i. a' pesti színházi részvényes választmány concursust hirdetett a' színház' kibérlésére, de bérlő nem akadt, ha akadt volna illy bérlő, kiknek képét viselte volna az igazgatásban? nem másét, mint a' nyerekedő osztályét, a' kereskedőkét, a' *speculansokét*, Csátó szerint. Nem akadván illy képviselő, a' nevezett választmány ollyan igazgatót keresett, ki a' tudós osztálynak legyen képviselője, 's ekkor megválaszták Bajzát. De tíz hónap múlva ki volt meritve a' tudós osztály, mit tett tehát a' választmány? Egy harmadik osztályra veté szemeit: a' *nemességre*, 's ekkor megválaszták Szentkirályi Móríczt!!! 'S itt az igazgatóság — Csátó szerint — tetőpontját érte el, mert Szentkirályi Móríczban a' nemesség volt képviselve! Ezen fordul meg a' dolog, ez sarka. Szentkirályi Mórícz tehát azért volt olly mindenható igazgató, ki, mint Atlas az eget, vállain tartá a' színházat, kinek bukásával buknia, megállásával megállnia kellett a' Pesthez méltó színháznak, *mert nemesekek' képviselője volt.* Nem akadozunk benne, hanem elfogadjuk a' *tulajdon* szónak e' különös és egészen új magyarázatát; legyen meg a' szemleíró' akarata, ha azt reményli, hogy vele kibúhat a' kelepezéből: mi részünkről azt hiszszük, hogy nevetségesebb abszurdítások még nem igen voltak papirosra írva, mint Csátónak ezen magyarázata.

Tegyük fel azon furesa dolgot, mit Csátó állít, hogy az osztályok' képviselésében, van a' színházi igazgatás' ereje, akkor sem áll meg a' Szentkirályirol kimondott ítélet, mert a' *nemesek'* osztálya, mellyet Szentkirályi képviselt, csak a' harmadik megpróbált osztály még. A' *speculans*

^{a)} Bocsásson meg Szentkirályi úr, hogy e' vitában nevének többször kell előfordulnia. Csátó keverte őt ide, nem mi. Az Athenaeum' szerkesztőségének semmi baja sincs Szentkirályi úrral, azért e' jelen vitából ne vegyen magára semmit, mert ez egészen és csupán Csátó ellen van intézve.

és tudós osztály ki vala merítve (?), a' nemesi akkor volt képviselve, midőn Szentkirályi igazgató volt, de hány osztály van még Magyarországon, mellynek képviselése nem volt megpróbálva? Mi még sok osztályt tudunk számlálni, kivált ha olly balgataagúl osztályozunk mint Csató: *speculansra*, *tudósra*, és *nemesre*, mintha a' nemes nem lehetne *speculans* is és tudós is, mintha a' tudós nem lehetne egyszersmind nemes is és *speculans* is, és a' *speculans* nem tudós is és nemes is? De ott van még a' magnási osztály, az egyházi rendé, parasztké, mesterembereké, katonáké, zsidóké, stb; ezeket még mind lehetne képviselni az igazgatásban csak úgy, mint a' nemeseket, csakúgy mint a' tudósokat. Vagy Csató talán azt fogja mondani, hogy az igazgatásban a' nemesi osztály' képviselése eldöntő sikerű? Ha ezt velünk argumentumai' erejével el bírja hitetni, akkor, igaz, állítása kevésbé lesz nevetséges, mint most: de ennek megmutatására csakugyan magunk is kíváncsiak vagyunk, mert a' többi osztályoknak is csak úgy lehet pénzök és értelmi erejük a' színház' fentartására, mint a' nemeseknek, csak úgy választhatnak ügyes képviselő igazgatót, mint a' nemesek.

Menjünk még tovább: Azzal, hogy Bajza az *igazgatásból lelépett*, még korán sem volt kimerítve, mint állittatik a' tudós osztály. Ezen dicséretet, mellyet itt Csató akarhatja ellen mond, Bajza egész szerénységgel vissza utasítja és azt vallja, hogy ő nem lehet egyetlenegy képviselője a' tudós osztálynak, és az ő lelépése után a' tudományokkal foglalkodók közül még többeket is meg kellett volna próbálni, mielőtt kimondathatnék, hogy a' tudós osztály kimerített. Ott voltak feleslegül a' magyar humoristák is — kiknek ugyan a' tudományokban eddig nincs osztályok, — őket is meg kellett volna próbálni, ha csak egy kis mulatságból is, 's annál inkább, mint-hogy ők hiszik magokat egyedül alkalmasoknak a' gordiusi csomók' feloldására, és a' színházi igazgatóság után kérelmekkel is jártak, mint egykor (midőn még nem jártolly szűk idő reájok) az *academiai* tagság után. Végtere, Szentkirályi' lemondásával is, hogyan lehet ismét a' nemesi osztály annyira kimerülve, hogy a' Pesthez illő színháznak buknia kell: mi kik nem vagyunk egyetemi geniek, nem láthatjuk át. Akár hogy forgatjuk tehát e' tárgyat jobbra balra, előre hátra, akár mint feszegetjük, magyarázzuk, a' dolog' vége csak az, hogy Szentkirályi' bukásával a' színháznak is buknia kell.

Vannak Csató' ezen állításainak több oldalai is. Lássunk még egy párt belőlök; gyönyörűbb emlékbeszédet alig lehet írni a' megbukott szemleirőre, mint milyen ez a' Szentkirályi-ügy. Azt mondja Csató, hogy a' színházi igazgató csak *quasi igazgató*, 's elismeri, hogy a' választmány volt valódi igazgató mindig és most is az. Az állítás tökéletesen való, de hogyan van hát, hogy a' valódi igazgatók, kik magok is nemesek, egy közülök magnás, nem képviselhettek a' nemesiséget? hogyan van, hogy olly férfiak mint *Földvály Gábor*, *Gr. Ráday Gedeon*, *Patay József*, *Ilkey Sándor*, *Nyáry Pál*, stb. mind nem

voltak alkalmasak arra, hogy a' nemesek' osztályát képviseljék az igazgatásban, hanem csak az egy Szentkirályi? Feleljen erre nekünk a' szemleíró. — És mi oka annak is, hogy egyedül Szentkirályi lehetett a' nemesek' képviselője az igazgatásban, nem pedig Bajza is? Szentkirályi viselt hivatalainál és személyes tulajdonainál fogva becsülésünket érdemli: de miben különbözhetett Bajzától a' nemesség' képviselhetésében a' színházi igazgatásra nézve? Találgassuk: Szentkirályi nemes ember; de az Bajza is! Bajza nem volt ugyan vármegye' hivatalában, de nem volt Szentkirályi sem igazgató korában. Szentkirályi táblabíró, de az Bajza is! Mi oka tehát, hogy ő még sem képviselhette a' nemességet? Megmondjuk mindjárt mi volt a' szerencsétlenség Bajzára nevezve: Az, uraim 's erre figyelmezzünk! mert Bajza minden nemessége mellett az írók' sorába is tartozik, azaz, mint közönségesen mondani szokták, *tudós* is. Ez a' tudósság, íróság, nagy akadály a' színházi igazgatásban. Szentkirályi azért volt sorsintéző igazgatója a' színháznak, mert a' mellett, hogy nemes ember és táblabíró, nem volt még akkor író, nem volt tudós, 's ez vala elsősege Bajza felett! E' szerint, ha író, tudós, jövőre szerencsés színház-igazgató akar lenni, semmisítse meg nevét a' literatúrában, felejtse el mindent, mit valaha tudott, miért tudós nevet érdemelhetne, mert ez veszedelmes dolog színházi igazgatóra nézve, mert ime előttünk az eleven példa: Bajzának azért kellett lemondania az igazgatásról, alatta azért *nem mozdult előtetemesen a' színház*, mert ő tudós volt.

Mondatik még e' tárgyban: „A' Pest megyei fentartó nemességet repraesentalt, egy director lemondott, 's most ennek, kiben én (azaz: Csató) biztam, lemondásával a' directio két három ember (Gr. Ráday és Ilkey) közt ingadozik, 's ez az állapot ígérne biztosítást a' jövőre?“ Ime tehát mind inkább kisért a' mi legelső magyarázatunk, hogy Csató szerint csak Szentkirályi képes a' magyar színházat fen tartani. Most egy magnás és (megint mint előbb) egy táblabíró a' director: de ez mind nem ér semmit; ők még sem képesek a' színházat fentartani, sőt most még inkább kételkedik Csató a' színház' jövődjén, mert az igazgató nem Szentkirályi többé. — Most felszólítjuk a' hírnöki bureau' minden böleseit, hányják vessék meg ezen tárgyat, és gázoltassák ki belőle valahogyan a' szemleíró, hogy eszének legalább egy kis hitele maradjon még.

Miután Csató ezen országos kacaját érdemlő abszurditásait szorultságában össze vissza haddarta, ismétli előbbi állítását, csak hogy következetes legyen. Vesszen el minden igazság, forduljanak fel a' jozan okoskodás' törvényei, csak a' szemleíró maradjon következetes és minden jól van, mert a' fő és utolsó cél az: hogy a' Hírnök minden áron diadalmaskodjék. Ismétli: hogy a' színház 'Szentkirályi' leléptével nem nyújt jövőre semmi reményt. Az meglehet, mert de futuris contingentibus, meglehet, hogy a' pesti színház bukni fog, de hogy bukásának Szentkirályi' lemondása legyen oka, ez úgy nem igaz, mint nem az, hogy Csató meggyőződéseit írja.

Ugyan ezen szám egy „újabb perfidiát“ emleget. Csató bennünket 's Figyelmezőnket úton útfelen pártossággal vádola. Felszólítottuk tehát őt három pont alatt *) a' részletes bebizonyításra, kérdeztük kik azon lelkes írók, és mellyek azon derék munkák, kiktől és mellyektől megtagadtuk az érdemet, 's mellyek azon haszontalanságok, miket helyben hagyunk? 's mind ezt világosan és szükségkép csak pártból, nem pedig tévedésből, mert ha tévedésből, az csak azt bizonyítja, mit bizonyítani nem szükséges, t. i. hogy mi tévedünk is. Akkor fog állani, mondók, factuma, ha ezeket bebizonyítja, addig tagadjuk azt, 's nevetjük axiomáját. És Cs. erre mit teszen? Erre ő felkiált: „*Ezek az urak sürgetnek engem, mutassam nekik bővebben hogy ők . . . pártos journalisticával éltek.*“ Igen is, sürgetjük; 's ő talán felel? talán, mint kívántatott, megmutatásokba ereszkedik? nem, hanem azzal akar kibúni, hogy ő nem mondotta azt, minek mi itt bebizonyítására felszólítók, 's hogy mi nem jól citálunk stb. De ne higye Cs., hogy olvasói gyermekek, kiket egy tarka folttal ki lehet elégíteni. Cs. pártossággal vádolt, 's innen következtek kérdéseink; 's ha ő ezekre úgy felel, mint felelt, t. i. ha most a' párt helyett kiméletlenséget emleget, a' másod és harmad kérdésre pedig azt kérdi, ki mondta legyen? tulajdonítsa magának, ha a' perfidiát visszalökjük, 's kimondjuk, hogy ő a' pártosság' bebizonyítására magát elégtelennek nyilvánvalotta. De Cs. menekedni szeretne, 's a' helyett hogy a' kérdésre felelve, új vádra, új fenyegetőzésre fakad. „*Ha időm lesz és érdemesnek tartom*, előveszem egykor e' zajgások' mindenik pontját egyenkint, 's összeállítva azokat az én Szemlémben mondottakkal, kimutatom bennök az elcsavarások', ráfogások' és ellenmondások' *hihetlen* özönét.“ Mi pedig elvárjuk ezt, 's nem ha ideje lesz, ha érdemesnek tartja, hanem minden esetre: mert ha Cs. ráért 's érdemesnek tartá februarius óta 's így akkor, mikor mi még elebből mélyen hallgattunk, egész e' Szemléig bennünket folyvást csipdezni, mardosni, 's e' legújabb vádat is ismétleni, stb, most midőn megmutatásokra szólítatik, tartozik helyt állani, tartozik ráérni, tartozik az evictiót érdemesnek tartani. Elvárjuk tehát a' felebbi 3 kérdésre a' részletes feleletet, elvárjuk a' ráfogások' *hihetlen* özönét!

A' 79. számi Szemle már *szégyenleni* kezdi magát. Ennek csakugyan ideje is volt volna annyi szégyenre méltó beszédek után, mellyekkel a' tudós szemleíró olly rég botrányoztatja a' közönséget. De miért szégyenli magát? „Mi helyettünk, úgymond, kik olly sokat rejtő társzekereket ígértünk, és midőn kirakodunk, csak kavicsot lát és sárt és silány homokot.“ Nem magáért szégyenli tehát magát, hanem miérettünk. Valóban igen kár idegen ügyeket vállalni, midőn magunkért sem bírunk helyt állani. Ha Csató mátol mindörökké szégyenleni fogja magát, még sem bírja egészen kiszégyenleni mind azokat, mikkel pályáját elrútítá. Ő másokért akarja magát szégyenleni, 's a' szé-

*) L. Figy. 33. szám, 569. szel.

gyenlést is mindjárt nagyban kezdi el: egyszerre háromért! —

A' pajtasságot, mellyet egykor Csató emlégete, midőn még napja tisztábban sütött, mellyért tőlünk visszaigazítást kapott, most igyekszik igazolni. Lássuk miként? Azt mondá, hogy Schedel' criticali és literaturatörténeti műveit *legelső föllépése* óta pajtasságszellem bélyegzi, 's midőn erre emlékezetbe hoztuk, hogy Schedel legelső föllépésekor Festetics' Pannoniájába írt, a' megszorult Csató ismét értekezésre, magyarázatokra fakad, mint előbb a' Szentkirályi-ügynél 's azt feleli, hogy ő nem érti *Schedelnek 16 — 17 évi gyermekkori iratait*, hanem érti *Haramjait és Aestheticai Leveleit*. Ismét retirál tehát a' szemleirő 's nem marad azon ponton, hol a' vitát kezdte: nekünk mindegy azonban, elkísérjük őt lépésről lépésre, mert tudjuk bizonyosan, hogy semmiféle retirálás meg nem menti kezeink közül; elfogadjuk tehát ismét a' magyarázatot 's a' Haramják 's az Aestheticai Leveleknél maradunk. De a' Haramját is Schedel igen fiatal t. i. 18 évű korában adá ki; 's aztán ezen Haramják vajjon *criticali és literaturatörténeti* mű-e, millyekről Csató beszélt? Lám mint van megzavarodva szemleirő úr, mint nem bir még csak 10 — 12 soron keresztül is kombinálni. 'S a' Haramják' *előbeszéde* (ajánló levele) mutat literátori pajtasságot? De mióta lett szegény, jó barátoknak könyvet ajánlani? Mióta káros és vétkes a' literaturára nézve, ha ajánló levelekben egy vagy másik író baráti érzéseket fejez ki. 'S az Aestheticai Levelek? Mi baja Csátónak ezen Aestheticai Levelekkel? Az, hogy Schedelnek Vörösmarty' munkáiban *minden, minden szép, még a' characterrajz is nagyszerű, és bevégezett, és eredeti, szóval, mellyekben a' magyar epica poezis már már culminál.*" Boldog isten, ez pajtasság-szellem? Tehát hã valakinek valami tetszik, és nagyon tetszik, az mindjárt pajtás; e' szerint minden tetszés pajtasság lesz, és minden nem-tetszés ellenségeskedés, nem de? Azon olvasók, kiknek Vörösmarty' munkái tetszenek, mind pajtások, kiknek nem tetszenek, mind ellenségek. 'S aztán mit mondott ez a' pajtás Schedel egyebet Aestheticai Leveleiben, mint a' mit az *aprilisi* (már ellenség) *Csató:* hogy t. i. Vörösmarty az eposban *nagy?* Pajtasság-e azt mondani, mit az ellenség is megvall és elősmer? A' *legújabb* Csató Vörösmartyt költőnek sem tartja már többé, 's ez neki tökéletesen szabad, de mi azért koránt sem hinnők és hittük volna őt soha ellenségnek, ha aprilisban mást nem mond vala. Schedel bőven okát adta állításainak az Aestheticai Levelekben, 's megtette mit tőle emberileg kívánhatunk, a' többi, a' legbensőbb hit 's igyistenség' bírószeke elébe való. — Felhord még egyebeket is Csató a' pajtassági szellem' bizonyítgatására, azt nevezetesen, hogy minket ő minden literaturai vállalatnál együtt lát. De itt a' tudós szemleirő ismét mást beszél, mint a' mit először. Ő ezen általa feltalált *pajtasság-szellemet* előbb úgy rőtta meg, mint valami kártékony dolgot a' literaturára nézve, de van-e abban kár, ha bizonyos emberek, elvekben és nézetekben egyezők, literaturai vállalatoknál

összeállanak, szövetkeznek? Csató' káprázó szemének vétkes pajtássallem az, hogy minket az Aurorában, Kritikai Lapokban, Kisfaludy-társaságban, academiában, Athenaeumban és Figyelmezőben együtt lát! De volt-e valami hasznok mind ezen egyesületeknek a' literaturára? Csató maga sem tagadja, hogy volt, hogyan lehet hát ezen szövetkezés vétkes? De hiszen itt Csató maga ellen épen úgy szól, mint miellenünk, mert (talán csak az egy Athenaeumot kivéve) mindenütt szinte ügyekezett mindenképen velünk szövetkezni, mint levelei is mutatják, tehát ő maga is pajtás volt, ha bár most *renegát is*. Fontosabb az, mit ezen tárgyban folytatólag mond, hogy literatori pályánk' kezdete óta mindig együtt vagyunk, „*simogatva, dicsérgetve, magasztalgatva egymást, tolván mindig egymás' szekerének rúdját* *) *az egyik ellenségét a' többi kettő is ellenségül fogadva és üldözve. Soha mi egymásról nem szözlöttünk egyébként mint magasztalólag, soha egymást nem gáncsoltuk.*“ Ezen dolgok ismét össze vissza vannak zavarva. A' dologból annyi igaz, mi egymás' munkáiról, kivéven azon időket, midőn még barátságunk kezdődött, 's nem vala olly szoros, rend szerint hallgattunk, azért mert barátoknak egymás' munkáiról hallgatni legtanácsosabb, vagy ha szólnak, kimerítőleg. Kimerítőleg szólni sokkal több készületet, munkát 's időt kíván; nekünk pedig, kik mindnyájan többféle dolgokkal vagyunk régóta elfoglalva, épen időnk van legkevesebb. Továbbá, mi azt hiszszük, hogy a' critica akkor mozog legszabadabban, midőn dicsérni és gáncsolni minden tartalek nélkül 's egyképen lehet. De mi hitele van a' jó barátoktól jött dicséretnek? annyi mint az ellenségtől jött gáncsnak; criticának a' jelen korban kell hatni, ha ekkor nem hat, örökre kevés sikerű marad; 's hogyan fog hatni a' hitel nélküli critica? Van-e czél illyennek irásával? De végre, mi elvben egyezvén, természetesen több dicsérhetőt lelünk örökké egymás' munkáiban, mint gáncsolni valót, 's illy esetben nem okosabb-e hallgatni, mint szólni nagyobb részint siker nélkül? Hogy mi egymást sokat magasztalgattuk volna, és hogy soha sem szözlöttünk volna gáncsolólag egymásról, ez ismét a' megbizonyithatlanok' sorába tartozik, és magok az Aestheticai Levelek által is czáfolva van, mert gáncsot ezekben is találhat Csató. — Hogy mi *töltük és toljuk egymás' szekerének rúdját*, ez nagyon igaz: de nem természetes-e? Nem annak fogja-e minden valódi lelkű ember ügyét előmozdítani, kivel elvben, nézetekben, lélekben rokon, kif becsületes embernek hisz; és ki cselekedett világ' elejétől máskép? Ki fogja barátját elhagyni és nem-barátját vagy épen ellenségét pártolni? Ha egymás' szekerének rúdját töltük, abban csak az volna vétkes, ha azt mások' rovására 's elnyomásával tettük volna, de bezzeg ezt lesz ám nehéz megmutatni. Igéri Csató, hogy ezen pajtáságra még egyszer bővebben (!) visszatér. Bizvást, drága Csató úr, de ha még négy-szer olly bő lesz is akár szellemben, akár test-

*) *Rúdját?* rúdjánál fogva a' szekeret csak *vissza* lehet *tolni*.

ben, egyebet és újabbat alig fog többé mondani, mint a' mit most monda, 's így az meglepni senkit sem fog többé.

Említők pár héttel ez előtt, hogy Csató olly universalis criticus, ki minden tudománybeli czikkelyről meg tudja mondani hasznos-e, helyes-e? Ő most erre felelt: hogy valamint a' hirlapok' olvasói meg tudják mondani, ha e' vagy ama' czikkely hasznos-e, helyes-e, vagy az ellenkező, a' nélkül, hogy universalis criticusoknak kelljen lenniök, úgy ő is, az író, megmondhatja ezt. És ez aztán Csátónak felelet, czáfolat! Hiszen, ha mi már azt is kétségbe hoztuk, hogy Csató *az író* alaposan megmondhatná a' tudományok' különböző nemeiben, e' vagy ama' czikkely helyes-e, hasznos-e, még kevésbbé fogjuk elhinni, hogy az olvasó képes legyen ezt tenni. Ki hallotta valaha, hogy kétséges dolgot még kétségesebbel lehessen megmutatni? Ez csak ugyan új divatú logica! Sem az olvasó nem lehet universalis criticus, sem az író. 'S aztán azért leszen-e Csató universalis criticus, mert mi criticáit *fel nem döntögettük?* De irtunk-e mi a' Figyelmezőben anti-szemlét, azaz akartunk-e Csató' czáfolgatásába általjában bocsátkozni? És az „Athenaeum miatti zajgásokban“ keresi Csató ferde ítéletei' czáfolatát: de ez főleg csak Athenaeum miatti dolgokról szól, 's hogy ezen dolgokban ő nem csak megezáfolva, hanem verve és sarokba szorítva van, magok ezen hasztalan ficzkándozások eléggé bizonyítják.

Szionhozi viszonyairól szólván a' szemleirő, olly fonákul — hogy azt még csak czáfolni sem kell — ezen nevezetes dolgot veti oda: hogy ő azért hagyott fel a' Szionnak a' Szemlébeni említésével, mert *igyekezetének sikerét* a' szerkesztőre nézve nem látta, ő pedig Szemléjével a' *szerkesztőkre mint kútforrásokra akar hatni*. Igen? A' szerkesztőket akarja tehát az universalis criticus tanítani? 's hol látja, hogy tanításai sikertelenek, ott felhágy az említéssel? De melyik hirlap' szerkesztője fogadta el még eddig Csató' tanításait, melyik változtatta meg az ő tanácsára, észrevételeire elveit, irányát vagy csak orthographiáját is? Egyik sem. E' szerint Csató bebizonyította maga, hogy a' Szemlére, a' dolgot saját elvei szerint tekintve, nincs semmi szükség, 's hogy azzal valamint a' Szionra, úgy a' többi lapokra nézve is bizvást felhagyhat.

Vegtere, midőn Kunoss' Természete' fenn akadásának okait amúgy csatóilag megfejtette, fölébred benne ismét a' jóslói viszketeg és megjövendőli, hogy az Athenaeum mátol esztendeig (azaz octob. 1. 1839) fog megbukni, 's megigéri, hogy ő azt *okokkal és számokkal fogja megmutatni*. Hát ha az Athenaeum két vagy tán tíz év múlva, vagy, Csató' igen nagy fájdalmára, nem is bukik meg, nem lesz ez a' csatói jóslat, valóságos czigányasszonyi jövendőlés? Elhiszszük, hogy Csató most semmit olly nagyon nem óhajt, mint az Athenaeum' bukását, mert hiszen az egész Szemlének ez volt elejétől czélja: azonban soha se erőködjék olly nagyon a' buktatgatásokkal! Az Athenaeum még most olly lábon áll, a' hogyan kevés magyar hirlap, 's jóslatokra sem alkalom, sem ok, alap pedig legkevesbbé van. *Magnási*

segedelmekről is képzelődik a' tudós szemleirő! Wie der Schelm ist, so denkt er.

A' szemleirő, a' 81. sz., szép szokása szerint, bele avatja magát ismét a' Szentkirályi és Bajza közti vitába 's elmondja, hogy a' mit Bajza Szentkirályinak felel, az *őt teljességgel nem elégítetné ki*. Oh azt igen elhiszszük; csak hogy Bajza alkalmasint nem Csátót akarta feleletével kielégíteni, hanem az olvasókat, kik tudnak is, akarnak is részrehajlatlanul látni. Minden értelmes embernek nevetséges állítás az, hogy a' kardalnokok' saját ügyökbeni vallomása teljes hiteľű és kétségkivűl igaz lehessen, Csátónak pedig ez *positivum argumentum*, azaz bizonyító. Szentkirályit akarná mindenkép pártolni, és egy alapos szót sem bir mellette mondani, hanem pusztán azt, hogy Bajza' felelete őt nem elégíté ki. De van e' helyett újabb ráfogás és koholmány: azt mondja t. i. hogy Bajza Szentkirályi által *nyilvánosság' síkjára kihíva, nemtelenűl elbűvik és csak a' szegletből akarja Szentkirályi' vitézségét bámulni*. Ebből egy szó sem igaz; Szentkirályi említe, hogy a' színházi dolgokat nyilvánosság' síkján szeretné inkább látni, mint privát beszédekben, de Bajzát nem hívta ki, mert ha kihívta volna, ez ki is lépett volna. A' Szentkirályi által szóba hozott dolgok nem is tartoztak Bajzára, 's így nem volt ok őt kihíni.

Itt csak melleleg említjük, hogy a' 81. számi Szemlében Josika Miklós *motto-egerészőnek* csufoltatik, mit ismét az *általános kímélést* hirdető criticusnak országos hírű urbanitásai közé jegyzünk fel.

Ismét csak melleleg legyen felhozva, hogy e' Szemle' végén összeállítván bennünket Csátó Kölcseyvel és gróf Széchenyivel, azt nyilvánítja, miképen mi nem vagyunk méltók Kölcseynek *saruszójait megoldani*, és Széchenyi' érdemeihez képest a' mieink *mint csepp a' tengerben elenyésznek*. Ha volt valaha farizeuskodás, Csátónak ezen beszéde az. Ki ne ismerne a' Kölcsey és Széchenyi neveket, kiknek érdemeit ismeri a' két magyar haza. A' rólok mondott dicséret, őszinte szájból viszhangra fog találni ország szerte, a' csátói dicséret nem egyéb mint képmutatás. Ne feledje Csátó, hogy ezen most magasztalt férfiak egyikét 45. számi Szemléjében olyannak ítéli kit Angliában „mint hiú és rágalmazó kérkedőt mindenik párt pökne“ 's a' 71 számban, hogy meg van győződve miképen annak elvei, közvetlenül létbe hozva, néhány év alatt múlhatatlanul felforgatnák az országot!! Valamint akkor, mind azok, kik e' hallatlan durvaságokat és meltatlanságokat észrevették, utálattal fordultak el a' szemleirőtől, úgy most meg fogják vetni ezen júdási csókhoz hasonló dicséretet.

A' 83. számi Szemlében Csátó a' zsoldos criticusra tér vissza. Midőn mi 25. nek e' szavakat említő czikkelyét közlöttük, azt illy értelemben gondoltuk vehetőnek; Minden, ki idegen folyóirathoz szegődik, fizetésért, zsoldért ír, 's ha hanyag társ, vagy épen áruló nem akar lenni, gyakran kénytelen olyakat is írni, miket, ha független, ha azon folyóiratnak ura, másképp fogott volna írni. E' szerint, ha azon folyóiratnak szelleme-, vagy (bár rosszul értett) érdekében áll, bitang híreken kap-

kodni, 's a' közönségre mendemondákkal, alap-
talan vádakkal is hatni, a' szegődött társ tartozik
gazdájának, ki őt fizeti és tartja, szekerét tolni,
tartozik úgy beszélni, miként az kívánja, vagy
megválni tőle. Ez igen természetes. Ha Csató a'
kérdéses szavaknak rosszabb értelmet tulajdonít,
nem tehetünk róla, valamint arról sem, hogy azt
egészen magára ruházta.

Ez alkalommal akaratlanul egy furcsa törté-
net jut eszünkbe. A' keresztényeknél hajdan szo-
kás volt bibliai történeteket előadni. Egykor egy
molnár épen a' nagy kinszenvedő szerepét vivé,
's minden boszantásokat 's gúnyt a' legbámulan-
dóbb nyugalommal tűrt. A' gúnyolók' egyike töb-
bek közt valami ártatlan tréfát akarván űzni, őt
lisztlopónak nevezte. 'S ezen a' malmok' meste-
re annyira felboszankodék, hogy szerepéből kies-
ve, gúnyolójával irgalmatlanul hajba kapott: ár-
tatlansága' érzetében-e, vagy mert sujtva érzé ma-
gát, nem tudatik; de annyi bizonyos, hogy hir-
telen haragja által gyanút ébreszte nézőiben.

Távol legyen tőlünk, hogy ezen történetet
Csatóra alkalmazzuk, ezt mi csupán intés gya-
nánt kívántuk felhozni, mennyire nem tanácsos, ál-
talan kimondott ítéletet felfogni, 's azt magán harag,
indulatoskodás által mintegy megörökíteni. Előttünk
legalább megfoghatatlan marad, miként veheté Csató
a' kérdéses szavakat a' lehető legrosszabb értelem-
ben, épen akkor, midőn azokat egyenesen magára
értette. — Egyébiránt minthogy Csató a' zsoldos
criticust már magára vette, mennyire, 's micsoda
értelemben alkalmazható az reá, a' következőkből
fog kitetszeni.

Csátónak azon állítására, hogy mi 25-ben
gazembert védelmezzünk, csak azt viszonzozzuk,
hogymi 25-öt nem védelmezzük, ő védelmünkre még
eddig nem szorúlt. Ha 25 ollyat mondott volna,
miért perbe idéztethetnék, szükség' esetében mint
szerkesztők helyt állnánk érette a' törvény előtt;
a' többi nem mi dolgunk. 'S mi a' szép czímet illeti,
mellyel Csató 25. iránt olly vitézül bátor 's adako-
zó, ki kell mondanunk, hogy itt nézeteink az
övéitől igen különbözök.

Ki kötelességeinek, tartozásainak, mint tár-
saság' tagja, eleget tesz, ki honfitársát sem jó
nevében, sem javaiban, sem személyében, tudva
és akarva, méltatlanul nem sérti, meg nem ká-
rosítja, az előttünk becsületes ember még akkor
is, ha őt gyermekek és kofák, indulatoskodók,
egyes tévedők vagy épen örültek gazembernek
mondják. A' becsület sokkal szellemibb, maga-
sabb, hogy sem azt minden bitang szó elérhesse:
az külsőleg törvények', közvélemény', belsőleg a'
csendes öntudat' védelme alatt áll, 's egyes em-
ber sértegetheti ugyan moeskolódásokkal, de le-
rontani, megsemmisíteni erején felül van, 's ha
törvényeket 's közvéleményt tisztelünk, becsület'
dolgában csak ügyéskednünk szabad; de nem bi-
ráskodnunk, 's a' pert ítéletmondáson kezdenünk.
Ezt teheti úton útfélen az aljas, durva nép, de
nem mivel ember. 'S ha élet, javak, vagy más
akármj jogokban el nem ismerjük, hogy valaki
magának bírása lehessen, annál kevesbbé ismer-
hetjük, 's fogadhatjuk azt el, midőn az élettel
egy értékű becsületről van szó. Hiába tehát a'

25. fölötti diadalmaskodása Csátónak. A' minek Csató őt nevezte, azt bebizonyítania szükséges, különben csak magának árt egy olly szó' kimondásával, melly, ha méltatlanul ejtetik, a' közönség' legszigorúbb megrovását vonja maga után.

Csató ellenmondásba is akarna hozni minnagunkkal, kiirván a' Figyelmezőnek néhány szavait. Csató, kit a' m. közönség mint nyelvtudóst és stílistát ismer, becsül, mint elbeszélőt szeret^{*)} a' Zajgásokban (ezt maga teszi hozzá) a' legbutább, leggonoszabb, legsemmibb ember. Ha egészen így szólottunk volna is, ebben még semmi ellenmondás nincs. Csató ezelőtt szépliteraturai 's philologiai munkákat dolgozott 's ezért megdicsértetett, most egy szív és észlő pályán indult magát elveszteni, 's ezért sanyarú ítéletek mondatnak ki reá. Csató' megdicsért műveit mi most sem gyalázzuk, 's mivel a' szemleíró sem philológiai sem szépliteraturai műveket nem bocsátott közre, nincs is alkalmunk e' részben ítéletünket kimondani, de hogy a' szemleíró Csatóval meg nem elégszünk, az bizonyos, valamint az is, hogy ő ezen természet elleni foglalatosságok közt mind ész, mind egyéb tehetségei 's szellemi értéke' tekintetében tetemesen csökkent.

„Nekem — így szól Csató ugyan ezen Szemlében — azon szerep jutott, hogy a' hirlapokban előforduló fontosb tárgyak felett belátásom szerint a' leghivebb 's a' közre nézve legüdvösebb igazságokat minden himezés és leplezés nélkül mondtam el; nekik pedig e' Zajgásokban az, hogy azért engemet legjobb erejök szerint kisebbitse, nek, gyanúsítsanak, rágalmazzanak.“ Három halatlan dolog: 1. Csató egyetlen egy szereppel megelégszik! 2. Csató egy olly csekély szereppel elégszik meg, millyen az: legüdvösebb igazságokat mondani 's érte rágalmat nyerni jutalomúl. 3. Csató mind ezt maga mondja el magáról. Nehéz megmondani: szerénysége nagyobb-e vagy őszintesége. — Az első pontra nézve azt hiszszük, hogy Csátónak nem egy, hanem igen sok szerepe van, 's azokat ő mind mesterül játszsza. Kár, hogy csak szerepek, 's hogy Csató csak játszsza azokat. Játék után megmosdik 's levetkezik, 's előttünk áll a' közönséges ismeretes Csató, minden tündéri változási közt a' legmostohább alakban. A' második pontra nézve sem vagyunk egy értelemben Csatóval. Azon szerep, mellyet ő magának tulajdonít, igen egyszerű, sőt együgyű, neki egészen más szerepe van, a' többek között az, *hogy önmagát dicsérje*. Ő már megdicsérte azon folyóiratot, mellynek dolgozótársa, meg a' Szemlét, mellyet saját csatói kezeivel ír, most meg már szinte, üdvös igazságok' terjesztését, világ' boldogítására véli szerepében lenni, 's hogy ezt minden ember tudja, nagy őszintén maga hirdeti ki; de ez ismét csak szerep, 's mivel őt senki a' rövid életű Természeten 's tengő Rajzolatokon kívül dicsérni nem akarta, vivátozásaival pedig maga sem volt egészen megelégedve, kénytelen lón ezen szerepet is maga vinni 's nemes nyíltsággal,

*) Érdemes megjegyezni, hogy Sch. ezt akkor írta, midőn Cs. már harmadik hónapban folyvást piszkolta. 'S ez aztán Sch.' részrehajlása!

minden tartózkodás nélkül dicsekedni. Ez már a' szerep, melyet Csató „con amore“ játszik, melyben kifordított lelkiismeretével úgy lép fel, mint egy fenn szóval gondolkodó, kinek a' közönség előtt semmi titka nincsen: épen olly hangosan mondja el jó 's magas véleményét önmagáról, mint a' rosszat elleneiről 's ezt mind egy lélekzettel. Uraim, hölgyeim, tapsoljunk, éljenezzünk! a' játék vig, és mulattató! De Csátónak talán nem is tetszik, hogy gondolatjait a' *szemle* nyelvből igaz magyarra lefordítottuk? Mindegy! a' remek műveket minden nyelvekre le kell fordítani; mi fordításunk' hűségéről nagy véleménynyel vagyunk; mi Csató' szép eredetét egész a' szolgáltságig hiven fordítottuk, 's át adjuk azt ezennel olvasóinknak éldelet és megbíralás végett.

— Következik a' 85. számbeli Szemle, melyben ezt írja Cs.: „miattam akar a' világ' végeig zajogjon a' redactio. *Részemről*, miután e' felelések, nem az én hibám miatt, az aprólékosságok' és személyességek' minden türelmet és nemes érzést kifárasztó sivatagjaiban enyésztek el, *a' további tárgy- és célítalan feleselgetést*, túl elégezve az eddigieket, Szemlémből ezennel végképen *kirekesztem*, 's egyedül azt tartom fel magamnak, hogy ha talán ezentúl valami szóra és figyelemre méltó *dolog* mondatnék, az iránt annak módjában, idejében és helyén nyilatkozzam.“

Végre tehát megvallja Cs., hogy *tárgy- és célítalan feleselgetés* vala, mit ő a' harez' kitörése óta ellenünk írt; 's azt, túl elégezve az eddigieket, *Szemléjéből ezennel végképen kirekeszti*. Berekesztjük tehát mi is e' cikkelyeinket, melyeknek *tárgya* az ellenünk halmozott vádak' czáfolása volt; *célja* pedig — miután Csátónak az a' hivatás' tüzetett ki, hogy ne csak fenforgó munkálatainkat, hanem személyeinket is bal világban tüntesse fel — kimutatni: ki legyen ez a' Csató! Aprólékosságokat is említ ő, és személyességeket: de azokat is, ezeket is ki kezdte? 's midőn polemiában nem az a' kérdés: aprólékos-e valami, hanem igaz-e? 's midőn mi *nem csak* aprólékosságokat mutattunk ki ellene: a' személyességeket szívesen elismerjük, de jól megjegyeztetni kérjük, hogy midőn az ítéletnek, a' *criticának*, tisztán tárgyilagosságnak kell lenni; *az*, ki azt személyessé teszi, felhatalmazza a' bántott felt hasonló fegyverrel utasítani vissza a' bántalmakat. 'S azért, midőn mi a' személyességet a' criticában szégyenlenők: a' polemiában, mint megtámadott, felhivatott fel, arra jogosítva érezzük magunkat; 's ennél fogva jövődöben is, valahányszor okát és szükségét látandjuk vitatkozó felszólalásunknak, olly fegyverrel fogunk élni, millyet a' fenforgó állapotok kívánandanak, azon egyet kivéve, melly viselőjét mint erkölestelen, megbecsteleníti *).

A' szerkesztők.

*) Jelennem a' békéhez még csakély a' remény. Bizonyítják ezt az Orosz-Század' újabb számai, 's maga e' 85. számbeli Szemle, melyben Zsoldos' legújabb munkája' bírálata mint „igen jó és emberséges“ ismét „fejér hollónak“ mondatik „a' Figyelmező“ben: mire elég olvasóinkat a' 41. számhoz adott Rendkív. Toldalékban, a' 703. 's köv. szövegeken mondottakra emlékeztetni.